

Скнар О.М.

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник лабораторії психології політичної поведінки молоді Інституту соціальної та політичної психології НАПН України,
м. Київ, Україна.

СТАВЛЕННЯ ДО МАЙБУТНЬОГО ЯК ПОКАЗНИК НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ МОЛОДІ

Актуальність вивчення змісту національної та громадянської ідентичності сучасної молоді на сьогодні не викликає сумнівів. Молодь перебуває в умовах невизначеності, що обумовлюються затяжними процесами трансформації та значно загострюються у зв'язку зі складними суспільно-політичними подіями в країні, ростом внутрішньої міграції переміщених осіб із зони АТО та невизначеністю їх стану, що назагал породжує труднощі самовизначення та ускладнює національну само-ідентифікацію громадян, і молоді зокрема. Особливий науковий інтерес викликають особистісні смисли та конструкти самосвідомості молоді, які актуалізуються в процесі комунікації та визначають національну і громадянську самоідентифікацію студентства.

Нами було визначено теоретико-методологічні засади дослідження комунікативних практик розвитку самосвідомості особистості як чинника громадянської та національної само-ідентифікації молоді. Описано модель емпіричного дослідження; обгрунтовано доцільність залучення ресурсів якісної методології при конструюванні інструментарію дослідження. Одним із завдань емпіричного дослідження є визначення особистісних смислів і конструктів самосвідомості студентства, що описують молодіжний дискурс громадянської та національної ідентичності. Для його реалізації було застосовано авторську модифікацію методики незавершених речень. Було опитано 105 респондентів (студенти ВНЗ м. Києва). Для обробки отриманих емпіричних даних застосовувався якісно-кількісний контент-аналіз відповідей респондентів.

У даній публікації ми представимо лише окремі результати із нашого дослідження. Зупинимось на описі емпіричних даних, що стосуються ставлення сучасної студентської молоді до майбутнього в своїй державі. Як відомо, самопроєкція в майбутнє (уявлення про самореалізацію в державі, зв'язок (чи його відсутність) свого майбутнього з майбутнім держави, тощо) – один із важливих показників національної самоідентифікації (І.В. Жадан).

Ставлення до майбутнього сучасної студентської молоді ми вивчали емпіричним шляхом, ґрунтуючись на відповідях респондентів на незавершені речення: «Власне майбутнє як українця здається мені...»; «Настане момент, коли, як і всі українці, я зможу почувати себе...»; «Сподіваюсь, що у майбутньому як українець я буду здатен...». **Оцінка** молоддю **свого майбутнього в Україні** виявилася такою (подається від найбільш розповсюджених відповідей – до найменш):

1) **Негативно забарвленою.** Майбутнє бачиться: «**Важким**», «повним неприємностей», «жахливим», «безнадійним», «безвихідним», «безрадісним та сірим», «зубожілим» та **неможливим в Україні** («Його просто не існує», «Життя за кордоном», тощо). До цієї ж групи віднесено **негативно заряджені висловлювання, що водночас мають настанову на краще майбутнє** («Важким, але з надією на краще», тощо).

2) **Позитивно забарвленою.** Майбутнє видається молоді: «Успішним», «перспективним», «щасливим», «радісним», «світлим», «яскравим», «кращим, ніж теперішнє», тощо. Водночас перспективність свого майбутнього в країні пов'язується студентством з **низкою умов**: як внутрішніх – докладанням власних зусиль («Дуже гарним і продуктивним, але треба багато зробити для цього») – (йдеться про інтернальний локус контролю соціальної відповідальності); так і зовнішніх, як-то: відсутність перепон з боку держави «Світлим, якщо держава не буде заважати розвитку», наявність партнерів «Перспективним, але якщо співпрацювати з іншими країнами», зміна влади «Перспективним, якщо зміниться влада в Україні» (власне майбутнє залежить від зовнішніх чинників, екстернальний локус контролю відповідальності).

3) Майбутнє вбачається сучасними студентами також **невизначеним**: «Туманним», «нестабільним», «неясним», «сумнівним», «не стійким», тощо.

4) **Таким, що створюється особистістю**: «Таким, що залежить від власних сил та бажань», «Неоднозначним, але все в моїх руках», й, зокрема, пов'язується з власними діями й боротьбою: «Постійною боротьбою за можливості реалізувати себе», «Постійна боротьба за свої права».

Що ж стосується **прогнозування самовідчуття** молоді у майбутньому («Настане момент, коли, як і всі українці, я зможу почувати себе...»), то з'ясовано, що молодь сподівається почуватися (подаються від найбільш вживаних висловлювань – до найменш): 1) **Щасливо**; 2) **Безпечно, захищено, а також стабільно та спокійно**; 3) **Справжнім повноправним громадянином, українцем**; 4) **«Об'єктом» життя** («Приреченим», «В скрутному становищі», «Зрадженим», «Непотрібним») – об'єктне самовизначення (самовідчуття); 5) **Гордим за державу і задоволеним владою**; 6) **Вільно, незалежно і самостійно**; 7) **Суб'єктом життя** («Володарем свого життя», «Людиною, якій усе під силу», «Потрібним фахівцем своєї спеціальності»); 8) **Впевнено**.

Отже, аналіз відповідей респондентів дозволив нам виявити **спрогнозовані** студентством **самовідчуття**, що стосуються, як з'ясувалось: 1) бажаних станів («універсальні») та 2) соціально-психологічних потреб молоді (йдеться про так звані «спеціалізовані», за висловом Н.В. Хазратової, потреби, що формують певні очікування щодо держави).

Таким чином, серед **бажаних станів** – найбільш виразним постало очікування **щастя** (що й не дивно), й менш вираженими, але проявленими – **упевненості в завтрашньому дні**. Що стосується так званих «спеціалізованих» **соціально-психологічних потреб** (тих, що утворюються в контексті відносин із державою), то у нашому дослідженні увиразнилися такі: **відчуття себе повноправним громадянином, безпечно і захищено, гордим за державу і задоволеним владою, потреба у цінностях свободи і незалежності**. Можна припустити, що вищезазначені потреби на сьогодні не є задоволеними (або ж задоволеними частково).